

Ewa GORLEWSKA

Uniwersytet w Białymstoku

e.gorlewska@uwb.edu.pl

<http://orcid.org/0000-0003-1513-0601>

WYPOWIEDZI WARTOŚCIUJĄCE JAKO ISTOTNY ASPEKT DISKURSU WIDEOBLOGOWEGO NA PRZYKŁADZIE KANAŁU „STANOWO” O TEMATYCE KRYMINALNEJ

WPROWADZANIE

Internet „stał się nową przestrzenią społeczną, gdzie realizuje się większość ludzkich potrzeb” (Podgórski 2015: 27). W świadomości internautów, zwłaszcza należących do pokolenia Z¹ (por. Grzenia 2012: 47), jest on skorelowany z codziennością przeżywaną offline. Można sądzić, że Internet i rzeczywistość nie są już kategoriami opozycyjnymi, lecz kompatybilnymi i uzupełniającymi się. W procesie zdobywania wiedzy o świecie i kreowania postaw wobec niego sieć odgrywa rolę niebagatelną. Dzieje się tak nie tylko dlatego, że internetowi twórcy stają się nowymi autorytetami, lecz także z powodu zanikania granicy między tym, co wirtualne, i tym, co realne. Świat „jawi się statystycznej jednostce taki, jak przedstawiany jest w mediach: reklamie, wiadomościach, serialach, dokumentach, artykułach prasowych [dodać należy – w Internecie – E.G.]” (Nowak-Dziemianowicz, Czerwiński, Maliszewski 2009: 32). Treści prezentowane przez wideoblogerów są zsubiektywizowane, ich punkt widzenia zaś projektowany jest na odbiorców (por. Sawicka 2017: 76). W tym kontekście istotna wydaje się spójność aksjologiczna obu tych przestrzeni. Świat prezentowany w sieci nie powinien promować innych wartości i ocen niż te, które na mocy akceptowanych

¹ Jak pisze Beata Hysa (2016: 389–390), „dla pokolenia Z [...] światy wirtualny i realny to ta sama rzeczywistość. Nie potrafią funkcjonować bez Internetu i mediów elektronicznych, gdyż są dla nich czymś zwyczajnym i codziennym”.

społecznie norm moralnych obowiązują poza Internetem. Istnieje bowiem obawa, że młodzi, niedoświadczeni życiowo i przez to bezkrytyczni wobec tego medium odbiorcy za bardziej wartościowe uznają treści, które wymykają się tradycyjnemu osądowi w kategoriach dobry – zły² i zechcą przenieść pewne sposoby myślenia i działania (nierzadko społecznie niebezpieczne) z sieci do rzeczywistości.

Twórcy internetowi będący autorami własnych programów tematycznych – wideoblogów³ – są coraz bardziej świadomi realnego wpływu treści komunikowanych wirtualnie na postrzeganie świata przez odbiorców. Jak się zdaje, autorzy czują ciężar spoczywającej na nich odpowiedzialności za to, co i w jaki sposób prezentują. Na społeczną rolę komunikacji internetowej powinni zwracać uwagę szczególnie wideoblogerzy przedstawiający w swoich materiałach historie osób, które padły ofiarą przestępstw. Powinni oni, ze względu na wyjątkowo delikatną materię, odpowiedzialnie dobierać słowa i formułować przemyślane wypowiedzi, gdyż pochopnie wyrażona ocena czy opowiedzenie historii w sposób niejednoznaczny może skutkować niewłaściwym odbiorem materiału – zwłaszcza przez młodych odbiorców. Wydaje się, że w imię szacunku do ofiar i ich rodzin, a także poszanowania norm społecznych twórca nagrań o tematyce kryminalnej powinien starać się przybrać rolę bezstronnego narratora zdarzeń i wystrzegać się wyrażania ocen lub przynajmniej w swoich opiniach nie odbiegać od aksjologicznego standardu.

Materiał badawczy stanowią nagrania publikowane na kanale⁴ „Stanowo”, będącym wideoblogiem o dominującej tematyce kryminalnej. Badany wideoblog zawiera historie kryminalne z Polski i z zagranicy. Autorka bardzo dba o szczegółową prezentację faktów. Jej nagrania są długie (trwają od 90 do nawet 150 minut), bogate informacyjnie i wielowątkowe.

Wybraną metodą badawczą jest analiza tekstu (zawartości) – empiryczny, systematyczny oraz intersubiektywny opis przekazu (zob. Michal-

² Pewne aspekty rzeczywistości podlegają jednoznaczному osądowi, są to między innymi te dotyczące popełnianych przestępstw: sprawca i jego działania wartościowane są zazwyczaj negatywnie, zaś ofiara – pozytywnie; sprawca wzbudza niechęć, złość, ofiara natomiast – współczucie.

³ Wideoblog to polimodalny (makro)gatunek o określonej kompozycji. Jest „specyficzną odmianą pamiętnika internetowego (blogu), w którym prezentowane treści mają postać krótkich nagrań. Ważnymi cechami tego gatunku wypowiedzi są audiowizualność i interaktywność” (Gorlewska 2015: 59).

⁴ Termin „kanal” oznacza fragment częściowo otwartej przestrzeni internetowej, w której dany twórca publikuje materiały audiowizualne.

czyk 2009: 97). Za Walerym Pisarkiem (1983: 45) przyjmuję, że analiza zawartości tekstu jest

zespołem różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającego na możliwie obiektywnym (w praktyce zwykle: intersubiektywnie zgodnym) wyróżnianiu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych, elementów oraz na możliwie precyzyjnym (w praktyce: zwykle ilościowym) szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu, a zmierzającego przez poznanie zawartości przekazów do poznania innych elementów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego.

Metoda ta polega ona wieloaspektowym badaniu zawartości treściowej komunikatu: wyodrębnieniu i scharakteryzowaniu (będących przedmiotem opisu) elementów składających się na tekst, określeniu ich funkcji komunikacyjnej, uporządkowaniu ich według przyjętych kategorii. Ważnym aspektem analizy tekstu jest interpretacja jego treści w kontekście pragmatycznym (badanie kodu komunikacyjnego, konsytuacji, ról nadawcy i odbiorcy, sytuacji nadawczo-odbiorczej, rodzaju zastosowanego medium komunikatu i in.), a także dyskursywnym⁵ (wpisywanie się badanego tekstu w szersze tło tematyczne i komunikacyjne).

Analiza treści wydaje się ważną metodą badania tekstów medialnych (zob. Michalczyk 2009: 96), do których zaliczam także te publikowane w sieci. Wpisują się one w szerszy kontekst komunikacyjny, zaś internetowi twórcy coraz odważniej pojawiają się w przestrzeniach tradycyjnie zarezerwowanych dla prasy, radia i telewizji (wypowiadają się między innymi na tematy kryminalne, które stanowią przedmiot mojego zainteresowania). Sposób kreowania rzeczywistości przez media internetowe może w przyszłości wpływać na postrzeganie świata przez odbiorców tego medium.

Badanie przekazów medialnych – jak zauważają Jakub Idzik i Rafał Klepka (2019: 13) – [...] pozwala zrozumieć, jakie są główne ramy tematyczne dyskursu na określony temat, jakie trendy odnoszące się do danego zagadnienia i sposoby jego interpretacji są w mediach obecne, jaka jest ranga problemów, jaki ich wydźwięk oraz przy użyciu jakich środków formułuje się określone treści, następnie docierające do odbiorców.

Zaprezentowana przeze mnie analiza ogranicza się do wąskiego obszaru komunikacyjnego, jakim jest wyrażanie ocen wartościujących. Wy-

⁵ Więcej na temat dyskursu piszę w punkcie 1. niniejszego artykułu.

brana metoda badawcza pozwala na przeanalizowanie zasobu słownictwa nacechowanego aksjologicznie, którym dysponuje autorka materiałów źródłowych. Celem analizy jest uchwycenie podmiotu oceny aksjologicznej oraz sposobu jej wyrażania.

Autorka wideoblogu w kilkudziesięciominutowych filmach prezentuje wybrane sprawy kryminalne⁶. Opowiada o samym zdarzeniu, jego okolicznościach, a także portretuje ofiarę i sprawcę. Podstawową intencją nadawczą jest informowanie odbiorców o zaistniałym zdarzeniu – dominuje zatem cel poznawczy. W analizowanych komunikatach uwidocznia się także, choć w subtelny sposób, inna intencja: kreowania postaw wśród odbiorców. Jej realizacji służy stosowanie komunikatów nacechowanych aksjologicznie.

1. WIDEOBLOG JAKO PRZESTRZEŃ DYSKURSYWNA

Dyskurs to multidyscyplinarne pojęcie⁷, obejmujące rozmaite działania mowne. W jego ramach mieszczą się różnorodne cechy komunikatów, w tym między innymi: czysto językowe, odnoszące się do formalnych cech kodu językowego, interakcyjne, związane z prowadzeniem dyskusji na określony temat, czy kognitywne, obejmujące interpretację rzeczywistości opartą na przyjętych w danym społeczeństwie normach (zob. Biskupska 2014: 381; Dijk 2001: 34). Dyskursywna może być zarówno pojedyncza wypowiedź, jak i grupa wypowiedzi na określony temat. Zdaniem Kamilli Biskupskiej (2014: 381)

tekst można [...] zdefiniować krótko jako unikalną i konkretną realizację danego dyskursu. Co ważne, tekst w tym kontekście nie oznacza wypowiedzi jedynie lingwistycznej, lecz semiotyczną. Znakiem tekstowym mogą być więc wszelkie komunikaty wizualne: fotografie, reklamy, znaki drogowe czy filmy dokumentalne.

⁶ O tym, jaka będzie tematyka kolejnego odcinka, decyduje autorka. Ma ona jednak na uwadze potrzeby odbiorców. Na temat ważnej roli, jaką odgrywa odbiorca w komunikacji wideoblogowej, piszę w artykule *Językowe sygnały obecności odbiorcy w wypowiedzi wideoblogowej na przykładzie nagrań prezentowanych na kanale Karolina Anna. Zagadki kryminalne* (Gorlewska 2020, w druku).

⁷ Stosowanie terminu „dyskurs” w rozmaitych dyscyplinach naukowych, odmiennie ten termin rozumiejących, jest powodem rozchwiania definicyjnego. Analiza dyskursu jest modnym i silnie eksploatowanym przez humanistów polem badawczym, jednak jej przedmiot jest trudno uchwytyny.

W kontekście zbioru wypowiedzi można mówić o określonych kręgach tematycznych (na przykład o dyskursie ekologicznym, naukowym czy kolonialnym), wokół których buduje się wspólnota komunikacyjna i które generują coraz nowsze teksty, poszerzając w ten sposób swój zasięg i grupę uczestników dyskursu. Zdaniem Renaty Grzegorzycykowej (2012: 41) terminu „dyskurs” używa się między innymi dla określenia „wypowiedzi (typów wypowiedzi, sposobu wypowiedzania się) pewnej wspólnoty komunikacyjnej zawężonych do określonego tematu”.

W świetle powyższego wideoblog o tematyce kryminalnej spełnia warunki stawiane komunikatom dyskursywnym⁸. Stanowi uzupełnienie puli informacji o dokonanych zbrodniach oraz służy pogłębieniu wiedzy na temat konkretnych spraw kryminalnych. Analizowany vlog pełni funkcję komunikatywną (dzielenie się informacjami), kumulatywną (gromadzenie danych), komentującą (wyrażanie opinii na temat zdarzenia) i, w pewnym sensie, społeczną (kreowanie postaw aksjologicznych). Każdy materiał audiowizualny, w którym podejmuje się określoną tematykę, jest głosem tworzącym całość przestrzeni informacyjnej, poświęconej konkretnemu zagadnieniu.

Wspólnotowy charakter dyskursu podkreśla Maria Wojtak (2011: 17), według której jest to

sposób organizowania ludzkiej aktywności, a więc także praktyki komunikacyjnej określonej społeczności (wspólnoty), która w trakcie różnorodnych interakcji ustala i uzgadnia istotne dla siebie treści (wizje świata), konserwuje stosowne scenariusze zachowań komunikacyjnych oraz reguły ich wypełniania za pośrednictwem wypowiedzi (i/lub środków niewerbalnych).

Vlogosfera to przestrzeń nie tylko rozrywkowa, lecz także komunikacyjna. Jej konstytutywnym elementem jest interaktywność, czyli wzajemne oddziaływanie na siebie podmiotów komunikacji, przykładowo w postaci reakcji na określony materiał audiowizualny. Stały kontakt nadawcy i odbiorców nagrań jest warunkiem *sine qua non* zakorzenienia twórcy w przestrzeni internetowej (zob. Gorlewska 2020). Tomasz Goban-Klas (2008: 27) zwraca uwagę na to, że

⁸ Ze względu na ograniczoną objętość artykułu skupiam się na omawianiu konkretnego kanału, mając jednocześnie na uwadze to, że wpisuje się on swoją tematyką w licznie reprezentowany przez polskich twórców internetowych nurt *true crime* („prawdziwa zbrodnia”).

komunikowanie masowe jest szczególnie zorientowane na odbiorców, musi ich nie tylko mieć, ale mieć we właściwej – tzn. wielkiej (masowej) – liczbie. [...] kontakt między nadawcą, środkiem komunikowania a odbiorcą (odbiorcami) musi być tutaj maksymalnie regularny, a ponadto oparty na stale odnawianym wyborze.

Wideobloger nieutrzymujący relacji ze swoimi widzami szybko traci zainteresowanie odbiorców i najczęściej przestaje uczestniczyć w wirtualnym życiu jako twórca. Małgorzata Majorek (2015: 9) określa YouTube (najpopularniejszą obecnie platformę do prezentowania treści wideoblogowych) mianem wspólnoty nowego typu – wspólnoty komunikacji. Należy się z tym zgodzić – już pobieżna obserwacja tego medium pozwala zauważyć, że twórcy i oglądający ich użytkownicy są ze sobą skomunikowani, że łączy ich jakiś rodzaj więzi. Ich relacja uwidocznia się zarówno w nagraniach, w których poszczególni twórcy odwołują się do materiału innego wideoblogera (najczęściej tworzącego nagrania na ten sam temat), jak i w komentarzach formułowanych przez użytkowników.

Istotnym aspektem dyskursu – kluczowym z perspektywy niniejszej analizy – jest kształtowanie opinii społecznej między innymi poprzez wartościowanie faktów, o których mowa w opublikowanym materiale audio-wizualnym. W wypadku wideoblogów o tematyce *true crime* o ocenę nie trudno, bowiem sprawy omawiane przez twórców są społecznie nieobojętne, dotyczą kwestii bezpieczeństwa, ochrony życia, a także pośrednio kwestii moralnych.

Dyskurs – co akcentuje Aleksandra Synowiec – ma swoje źródło w refleksji nad językiem. Ten zaś „jako narzędzie interpretacji [...] może deformować rzeczywistość, zamykać ją w ramach arbitralnie przyjętego skonwencjonalizowanego znaczenia, poza które nie można wyjść” (Synowiec 2013: 392). Wypowiedziami kreującymi określony obraz rzeczywistości, wpływającymi na jej ocenę i odbiór są komunikaty nacechowane aksjologicznie, wyrażające wartość czegoś. Ocenianie rzeczywistości prezentowanej na nagraniach o tematyce *true crime*, czyli takiej, która ze względu na brutalność omawianych zdarzeń zazwyczaj wywołuje silne emocje u odbiorców, może wpływać na kreowanie postaw zwłaszcza wśród młodych, nieukształtowanych aksjologicznie internautów. Jerzy Bartmiński (2010: 123) przestrzega jednak, że „wartości obecne w mediach publicznych nie są prostym odbiciem rzeczywistych opinii społecznych, lecz zawierają element kreacji autorskich”.

Wartościowanie świata przedstawionego w procesie komunikacji jest stałym elementem dyskursu. Jego uczestnik nie może jednak bez konsekwencji społecznych (a nawet prawnych) wyrażać dowolnego sądu, gdyż ogranicza go system kultury społeczności, której jest podmiotem (zob. Czachur 2011: 87).

Jest wystarczająco wiele argumentów przemawiających za tym, że wideoblog mieści się w pojęciu dyskursu, rozumianego szeroko jako komunikacyjna interakcja między nadawcą i odbiorcą, oparta na wymianie informacji i wartości w ramach określonego kręgu tematycznego. O istnieniu zjawiska dyskursu wideoblogowego pozwala wnioskować obecność takich elementów komunikacyjnych, jak: relacja nadawczo-odbiorcza (swoista więź między autorem a odbiorcą), dominacja konkretnego obszaru tematycznego, obecność kodu werbalno-ikonicznego, znanego obu stronom kontaktu, przewaga funkcji poznawczej i komunikacyjnej, wymiana informacji między uczestnikami kontaktu, kreowanie wirtualnej społeczności, skonsolidowanej głównie dzięki wspólnocie zainteresowań.

2. JĘZYKOWE SPOSOBY WARTOŚCIOWANIA RZECZYWISTOŚCI W NAGRANIACH PUBLIKOWANYCH NA KANALE „STANOWO”

Zjawisko wartościowania w języku doczekało się znaczącej liczby opracowań. Świadoma ogromu tradycji badawczej, jaka stoi za refleksją aksjologiczną, formułuję zaledwie szkic relacji między językiem a wartościowaniem. Zarys ten umiejscawiam w kontekście komunikacji wideoblogowej.

Jak zauważa Jadwiga Puzynina (1991: 130), zasadniczym celem badań aksjologicznych (obok analizy jednostek języka wyrażających wartości) jest „dotarcie do wartościowania autorskiego i stwierdzenie, jak się ono ma do poglądów w danym środowisku stereotypowych”. To niezwykle cenna uwaga w kontekście analizy wideoblogu o tematyce kryminalnej, ponieważ po tego rodzaju materiale spodziewać się można prezentowania akceptowanej społecznie postawy aksjologicznej wobec opisywanych zdarzeń. Ze względu na coraz większą popularność wideoblogów *true crime*, szczególnie wśród młodych odbiorców, warto prześledzić sposób wartościowania rzeczywistości w publikowanych materiałach i określić stopień zgodności tych ocen z powszechnie przyjętym modelem aksjologicznym.

Ocenność przejawia się na różnych poziomach języka: fonologicznym, morfologicznym, składniowym, leksykalnym. W niniejszym artykule skupiam się na poziomie leksykalnym (semantycznym) – interesują mnie szczególnie sposoby wyrażania oceny poprzez użycie słów denotujących lub konotujących określone stanowisko aksjologiczne nadawcy. Zasób środków leksykalnych służących wartościowaniu można umownie podzielić na dwie kategorie: 1) wyrazy i połączenia wyrazowe mające komponent aksjologiczny w swoim znaczeniu (wartościujące definicyjnie); 2) elementy leksykalne konotujące określone wartościowanie – ocena jest w ich przypadku zależna od kontekstu użycia słowa (zob. Puzyrnina 1992: 120). Wartościowanie uobecnia się również na poziomie pragmatycznym w postaci implikatur. Założeniem teorii implikatur Paula Grice'a jest odczytywanie znaczenia komunikatu jako intencji nadawczej. Zdaniem Konrada Kobylńskiego (2015: 117) „Chodzi tu o taki komunikat, który został rozpoznany jako zamierzony przez odbiorcę i został nadany przez nadawcę z wolą odczytania go jako zamierzonego”. Przykładem niebezpośredniej werbalizacji oceny (obecny w komentarzach twórczyni) jest stosowanie ironii, metafor czy sugestywnych porównań. Aby odbiorca mógł zinterpretować ocenę ukrytą w tych środkach językowych, musi znać konwencję komunikacyjną opartą na implikaturach i odkodować intencję polegającą na wyrażeniu, za pośrednictwem wymienionych figur słownych, oceny przywołanych faktów.

Wartościowanie kontekstowe, czyli oparte na konotacjach i implikaturach, jest dominujące w analizowanym materiale. Choć Jaśmin – autorka kanału – nie unika wyrażania sądów ocennych, to stara się to robić w sposób nienarzucający odbiorcom swojej wizji świata. Subiektywizacji wypowiedzi wartościujących służy stosowanie wyrażeń ekspresywnych, które indywidualizują wyrażane stanowisko⁹. Utrzymaniu takiej postawy sprzyja także stosowanie elementów językowych wtórnie wartościujących, których odczytanie zależne jest od interpretacji, której dokonuje odbiorca.

Komponent ekspresywny stale towarzyszy badanym wypowiedziom wartościującym. Komunikaty nacechowane aksjologicznie, wyrażane

⁹ Jak pisze Ewa Kapela (2015: 161), „Jelena Michajłowna Wolf (a za nią Jadwiga Puzyrnina) nazywa tego typu słowa wartościujące afektywnymi; w ich znaczeniu ocena łączy się z intensyfikacją, a na pierwszy plan wysuwa się aspekt emotywny; leksyka afektywna wskazuje na subiektywny charakter wartościowania i może niekiedy łagodzić jego kategoryczność”.

przez Jaśmin, są zespolone z ekspresją – w materiałach, w których vlogerka pokazuje także swój wizerunek, można dostrzec jej mimikę, gestykulację, porozumiewawcze spojrzenia. Te sygnały pozawerbalne stanowią uzupełnienie komunikatu, dopełniają słownie wyrażoną ocenę omawianych zdarzeń. W nagraniach, w których Jaśmin nie występuje wizualnie, ekspresję można wyczuć w intonacji czy modulacji głosu.

Wartościowanie jest istotnym czynnikiem nie tylko tworzenia wspólnoty, lecz także kreowania postaw wśród uczestników komunikacji. Niebagatelną rolę w tym procesie odgrywają internetowi twórcy. Ich sposób wartościowania świata może wpłynąć na przyjęcie przez adresatów tworzonych przez nich materiałów podobnego punktu widzenia¹⁰ – oczywiście nie zawsze musi to przynieść negatywny skutek (zob. Koczy 2003: 87–88). Warto, by twórcy byli świadomi swojej roli w kreowaniu postaw aksjologicznych i kształtowaniu przekonań głównie wśród młodzieży (zob. Barabas 2018: 208). Być może wideoblogerzy podejmujący w swojej twórczości tak ważki problem, jakim jest zagrożenie przestępczością, mogliby dzięki odpowiedniej oprawie aksjologicznej swoich materiałów wpłynąć na edukację swoich młodych odbiorców w tym zakresie. Istotną rolę mediów w edukacji aksjologicznej dostrzega Małgorzata Laskowska (2012: 136).

XXI wiek przez wielu określany jest wiekiem antywartości. Taki wniosek pojawia się na podstawie demoralizacji społeczeństwa, umasowienia kultury, komercjalizacji mediów, technopolizacji życia, czyli szeroko pojętego kryzysu humanizmu [...]. W tym kontekście, dla celów wychowawczych, należy zwrócić uwagę na sam fakt oddziaływania mediów. Tę ich właściwość można bowiem mądrze wykorzystać.

Trzeba pamiętać, że wartości wyrażane w materiałach audiowizualnych, publikowanych w Internecie, są wartościami deklarowanymi (zob. Puzynina 1992: 29), które nie muszą być zbieżne z odczuwanymi przez danego twórcę. Zakładając, że postać vlogera jest przynajmniej do pewnego stopnia kreacją, należy mieć również świadomość tego, że owej kreacji podlega także warstwa aksjologiczna wypowiedzi. To, z jakim stanowiskiem aksjologicznym autor sympatyzuje poza kamerą, pozostaje tajemnicą. Jednakże wybór hierarchii wartości wiąże się z przyciągnięciem

¹⁰ Magdalena Barabas (2018: 208) słusznie zauważa, że technologia i media do pewnego stopnia przejmują rolę nauczania wartości.

uwagi określonej grupy odbiorczej, która będzie skłonna ją zaakceptować, a nawet podzielać. Dzięki wspólnocie wartości może zaistnieć w miarę trwała wspólnota komunikacyjna (zob. Bartmiński 2014: 10). Bez niej żaden twórca wideoblogowy nie mógłby zyskać popularności i prędzej czy później zniknąłby z wirtualnej przestrzeni.

3. WARTOŚCIOWANIE RZECZYWISTOŚCI W UJĘCIU AUTORKI WIDEOBLOGU „STANOWO” – ANALIZA MATERIAŁU BADAWCZEGO

Przedmiotem mojego zainteresowania są wypowiedzi twórczyni wskazujące na dokonywanie przez nią wartościowania rzeczywistości, będącej tematem opowieści. Źródłem materiału badawczego jest dziesięć vlogów, opublikowanych na kanale w latach 2016–2020¹¹. Stanowią one zaledwie próbkę bogatego archiwum twórczyni, wystarczającą jednak do zarysowania tendencji komunikacyjnych Jaśmin w zakresie formułowania wypowiedzi wartościujących. Wybór konkretnych nagrań jest nieprzypadkowy – są to historie, których opowiadaniu towarzyszy znaczna emocjonalność autorki, a co za tym idzie również skłonność do wyrażania ocen. Należy jednak zaznaczyć, że twórczyni skupia swoją uwagę przede wszystkim na rzetelnym przedstawieniu faktów, zaś wypowiedzi wartościujące należą do rzadkości.

3.1. ZDARZENIE I JEGO OKOLICZNOŚCI

Autorka kanału „Stanowo” poddaje wartościowaniu głównie relacjonowane wydarzenia i ich okoliczności. W mniejszym stopniu natomiast aksjologizacji poddani są ofiara i sprawca. Wartościowanie zawarte w wypowiedziach Jaśmin idzie w parze z ekspresją emocji – im silniej omawiana historia oddziałuje na uczucia twórczyni, tym chętniej dzieli się ona z odbiorcami swoją oceną przytaczanych zdarzeń.

¹¹ Analizuję następujące odcinki: 1) *Trójka z West Memphis* (data publikacji: 14.08.2016); 2) *Karla Homolka i Paul Bernardo* (5.09.2016); 3) *Jeffrey Dahmer – potwór z Milwaukee* (19.09.2016); 4) *Wilkołak i rodzina Richardson* (11.07.2017); 5) *Przyjaciółki Skylar Nese* (1.10.2017); 6) *Przypadek Davida Reimera* (29.12.2018); 7) *Więzienie Nataschy Kampusch* (20.01.2019); 8) *Ostatnia impreza Kenneki Jenkins* (2.02.2019); 9) *Katorga Junko Furuta* (18.07.2020); 10) *Rodzina Turpin* (8.09.2020). W artykule posługuję się skrótami nazw poszczególnych nagrań (zob. wykaz skrótów).

Vloggerka, chcąc uzasadnić wybór tematu konkretnego odcinka i zachęcić internautów do obejrzenia przygotowanego przez nią materiału, przytacza aksjologicznie nacechowane argumenty przemawiające za uznaniem bieżącej historii za wartą poznania: „uważam, że [sprawa – E.G.] jest na tyle **interesująca**¹², na tyle **przerażająca** też, że jest warta przypomnienia” (S2016).

Nie zawsze autorka wprost poleca obejrzenie odcinka. Niejednokrotnie jej zachęta jest ukryta za komunikatem dotyczącym tego, jakie uczucia może wzbudzić określona sprawa: „Historia, która **przerazi** każdego rodzica” (S2017); „To **jedna z najsłynniejszych** spraw porwań nie tylko w Europie, ale też i na świecie. **Niestety** tylko z pozoru kończy się dobrze. To, przez co przeszła Natascha, to rzeczywiście **horror**” (S2019); „Sprawa Junko Furuty to sprawa **drastyczna, bardzo ciężka** w swoich szczegółach, aż **krzycząca takim wielkim znakiem zapytania**: jak jeden człowiek może coś takiego zrobić drugiemu człowiekowi?”. I dalej: „Ta sprawa jest tak **mocna**, że aż chce się, żeby była internetową legendą” (S2020); „Takiej **patologii** dawno już nie przerabiałam” (S2020a). Wyróżnione elementy językowe konotują wartościowanie negatywne, powiązane z nieprzyjemnymi doznaniem emocjonalnymi. Historie, o których mówi Jaśmin, są zatrważające, nie przystają do przyjętego w społeczeństwie systemu wartości. Językowymi środkami wartościowania są tu wyrazy i wyrażenia, konotujące: grozę, strach (*horror, przerazić*), brutalność (*drastyczny*), przytłoczenie (*ciężki, mocny*), fundamentalne niezrozumienie (*krzyczeć wielkim znakiem zapytania*), a nawet chorobę (*patologia*). Twórczyni posługuje się stylem potocznym, charakterystycznym dla komunikacji internetowej. Formułowane przez nią oceny także nie odbiegają od tego stylistycznego wzorca: są dosadne, wyraziste, zawierają silny ładunek emocjonalny, występują w postaci słów-haseł (rzadko są rozbudowane), momentami przyjmują konstrukcję skrótu myślowego (czego ilustracją jest wypowiedź: *krzycząca wielkim znakiem zapytania* – sytuująca się na granicy zrozumiałości).

Przedmiotem oceny autorki jest także nietypowość prezentowanych historii. Podkreślanie tej ich cechy służy rzecz jasna wzbudzeniu zainteresowania odbiorców: „Ta sprawa jest bardzo **ciekawa** także ze względu na udział mediów społecznościowych” (S2017a); „Są zbrodnie małe i duże;

¹² W przytaczanych wypowiedziach wideoblogerki wyróżniam elementy językowe, które zawierają w swojej semantyce komponenty wartościujące.

są zbrodnie przeciwko ludzkości [...], tajemnicze zaginięcia, ataki terrorystyczne. Ale są też zbrodnie **ambivalentne**. Tematy kryminalne nie takie proste, gdzie nikt nie poszedł siedzieć, nie było oskarżonych, chociaż życie wielu ludzi zostało **zniszczone** w imię nauki, ambicji i na dodatek – to chyba w tym **najbardziej przykre** – zostało to przyjęte przez wielu znanych i uznanych z zadowoleniem i podziwem” (S2018). Niektóre sprawy Jaśmin określa wprost jako *ciekawe*, zazwyczaj w jakiś sposób argumentując swoją ocenę. W wypadku innych wskazuje na wewnętrzną sprzeczność historii, niemożność logicznego pogodzenia pewnych zdarzeń, co czyni je, w ocenie twórczyni, bardziej intrygującymi. Jedną z nich jest sprawa Davida Raimera (S2018), do której opisu Jaśmin posłużyła się antytezą: zbrodnia – nauka. Te dwie przestrzenie ludzkiej działalności się wykluczają: nauka służy ludziom, jej zdobycze warunkują rozwój ludzkości w rozmaitych dziedzinach życia; zbrodnia natomiast życie jednym rujnuje, innym – odbiera. Zastosowanie przywołanego mechanizmu podkreśla ujemną ocenę zdarzenia, o którym mowa. Uwypukleniu dramatyizmu służy odwołanie się do uczuć przykrości i smutku, które ewokuje Jaśmin.

Sposób formułowania opisu, oparty na antytezie, jest zobrazowany w jeszcze innej wypowiedzi: „To jest taka sprawa, **niestety**, w której widać [...], jak na śmierci młodej, zdolnej dziewczyny **robi się kasę i karierę**” (S2019a). Skontrastowane zostały tu dwa obrazy rzeczywistości, symbolizowane przez *śmierć młodej, zdolnej dziewczyny* oraz *robienie kasy i kariery*. Pierwszy z nich wywołuje takie odczucia, jak: smutek, żal, rozpacz, współczucie, drugi zaś – radość, satysfakcję, dumę. W świetle budowania kariery śmierć bohaterki jawi się jako jeszcze bardziej tragiczna.

Innym modelem wartościowania, stosowanym przez autorkę, jest podkreślanie społecznej istotności danej sprawy: „O braciach Reimer niewiele się ostatnio mówi, a chyba **powinno**” (S2018). Łagodna dyrektywa wyrażona w wypowiedzi implikuje informację o tym, że wskazana historia jest ważna, z jakiejś perspektywy wartościowa. Metonimicznie podmiotem oceny są sami bohaterowie historii, którym – w opinii twórczyni – należy się szacunek i pamięć.

Jaśmin niejednokrotnie poddaje ocenie kontekst społeczno-obyczajowy, w którym rozgrywały się omawiane wydarzenia. Pomaga to odbiorcom lepiej zrozumieć zachowania osób biorących udział w analizowanej sprawie: „W latach 90. była taka **obsesja**, że sataniści porywają dzieci, mordują zwierzęta, jakieś takie **paranoje** [...]. I policja w taką **paranoję**

wpadła” (S2016); „To jest właśnie południowa Ameryka¹³: jeśli nie słuchasz country, nie chodzisz do kościoła i nie lubisz dzinsów i flanelowej koszuli, to możesz mieć **problemy** czasami” (S2016); „**Straszna** zbrodnia. Takie rzeczy się tam nie zdarzają” (S2016); „Wśród panów żołnierzy bycie ofiarą gwałtów to była taka **skaza na honorze**” (S2016b). W pierwszym przypadku wartościowanie wyrażone jest poprzez metaforyczne zastosowanie nazw chorób psychicznych, których istotnym objawem są urojenia (*paranoja*) i natrętne myśli (*obsesja*), w celu określenia przyjęcia przez społeczeństwo i policję nieracjonalnej postawy wobec zdarzeń. Negatywne wartościowanie jest potęgowane przez zastawienie słów *paranoja*, *obsesja* i *policja* – ostatnie z nich denotuje instytucję, której działania winny cechować się logicznym uporządkowaniem i rzeczowością. Druga wypowiedź natomiast obrazuje mechanizm litoty, czyli eufemizacji i umniejszania wagi wydarzenia. „Problemy” bohaterów historii, o których mówi Jaśmin, w analizowanym przypadku polegają na byciu niesłusznie skazanym na drastycznie wysokie kary: dożywocia i śmierci. Trzeci przykład zawiera wyrażoną wprost ocenę autorki dotyczącą zbrodni (*straszna*). Jaśmin informuje ponadto o nietypowości zdarzenia. Czwarty z przywołanych przykładów zawiera obrazowy frazeologizm, oznaczający ‘ujmę, hańbę, pogardę z powodu niewłaściwego zachowania’. Interesujące, że negatywna ocena dotyczy w tym wypadku ofiary, a nie sprawców.

Wideoblogerka poddaje wartościowaniu również działania osób połączonych w jakiś sposób z omawianą historią: rodziny, znajomych czy policji: „O godzinie 7 wieczorem policja przyjęła zgłoszenie. Nie bez problemów, bo tam były oskarżenia, że może oni uciekli z domu [...]. **Jakie tam ośmioletnie uciekną z domu? Raczej słaby pomysł!**” (S2016); „Ona przyprowadziła tego chłopca i on zaczął opowiadać **straszliwe bzdury**” (S2016); „To było bardzo **fajne**: znalezione w pokoju jego notatnik [...] i stwierdzono, że są to przemyślenia satanisty¹⁴” (S2016); „Ta cała **toksyczna** znajomość jednak jest **jak narkotyk** dla nich wszystkich” (S2017a); „dziewczyny, które mają całe życie przed sobą [...] planują morderstwo tak szczegółowo, dokładnie [...]. Po prostu **koszmar!**” (S2017a); „takie rzeczy dzieją się w środku, w centrum dużego miasta, z rodzicami za drzwiami [...]. **Trauma** po prostu” (S2018); „Biorąc

¹³ Chodzi o południową część Stanów Zjednoczonych.

¹⁴ W rzeczywistości notatnik zawierał wyimki z twórczości E.A. Poeego, W. Szekspira i fragmenty tekstów piosenek między innymi zespołu Metallica.

pod uwagę, jak Bridgette się zwracała do Nataschy, to **wybitną** matką ona nie była” (S2019); „Kiedy informacja o **tragedii** Kenneki trafiła do mediów [...] rozpoczęło się **targowisko** spekulacji” (K2019a); „Z tej tragedii zrobiono **jarmark i festyn** grozy” (S2020); „To też **straszne**, że te dzieciaki otoczone były ludźmi, dalszą rodziną i nic się nie zadziało” (S2020a). W przywołanych fragmentach wypowiedzi uwidoczniają się różnorodne środki językowe służące wartościowaniu opisywanej rzeczywistości. Jednym z nich jest pytanie retoryczne, służące wyrażeniu oczywistej kwestii niemożności podjęcia ucieczki z domu przez kilkuletnie dzieci. W świetle tej konstatacji sugestie policji, określone przez vlogerkę sugestywnym mianem *oskarżeń*, są wartościowane (nie wprost) negatywnie jako niedorzeczne i przeczące zdrowemu rozsądkowi. Autorka kierunek myślenia policjantów nazywa *slabym*, inaczej mówiąc: bezwartościowym, niemądrym. Ujemne wartościowanie konotuje także rzeczownik *bdury*, wzmocniony przymiotnikiem *straszliwy*¹⁵ w znaczeniu ‘ogromny, intensywny’, zastosowany w odniesieniu do zeznań jednego z domniemych świadków zdarzenia. Zeznania te jawią się jako kłamstwa, przypisuje się im ocenę negatywną, ponieważ stoją w opozycji do jednej z wartości uniwersalnych – prawdy. Innym rzeczownikiem, występującym w tekście w funkcji metafory, jest *narkotyk* – substancja silnie uzależniająca. W kontekście przytoczonej wypowiedzi oznacza relację opartą na nieracjonalnym i przynoszącym ujemne skutki poczuciu więzi z drugą osobą. W odniesieniu do prezentowanej historii Jaśmin używa także przymiotnika *toksyczny*, również w warstwie konotacyjnej oznaczającego ‘takiego, który wywiera destrukcyjny wpływ na psychikę’.

Wartościowanie implikowane przez przytoczone wyrazy jest przenoszone na symbolizowane przez nie fragmenty rzeczywistości. Wyrażeniu oceny służą także nazwy denotujące przykre odczucia psychiczne: *trauma* i nieprzyjemne zdarzenia *tragedia*, *koszmar*. Wszystkie one zawierają negatywne wartościowanie w warstwie denotacyjnej (wartościowanie to jest elementem ich definicji).

Obiektem krytyki twórczyni są także media, które nie potrafią uszanować ani ofiar, ani ich rodzin. Działanie mediów nazywa *jarmarkiem*, *festynem* i *targowiskiem*, zaś prezentowane przez nie treści – *spekulacjami*. Wyrazy odnoszące się do działań nazywają miejsca zabawy i handlu.

¹⁵ Innym, często używanym przez Jaśmin, określeniem jest *straszny*, będącym w niektórych kontekstach synonimem słowa *straszliwy*.

W zestawieniu z opisywaną sprawą tworzą wizję „makabrycznej rozrywki”, wskazują także na nierespektowanie godności człowieka. Słowo *spekulacja* konotuje coś niemającego oparcia w faktach, a więc fałszywego, niewartego uwagi.

W słowach Jaśmin pobrzmiewa także ironia, będąca doskonałym środkiem wartościowania. Przypisanie przez policję nastolatkom inklinacji satanistycznych autorka nazywa *fajnym*, zaś matkę, która poniżała swoją córkę – *wybitną* (tu z informacją zaprzeczoną *nie była*). Rzecz jasna, sens zastosowanych określeń należy w przywołanym kontekście odczytywać odwrotnie do ich znaczeń słownikowych. W badanych wypowiedziach służą one wyrażeniu antywartości.

W odniesieniu do samej zbrodni wideoblogerka wielokrotnie stosuje określenia wskazujące na silnie negatywne wartościowanie zdarzeń (i metonimicznie – ich sprawców): „*cyrk straszny*” (S2017a); „*To dopiero początek jej gehenny*” (S2020); „*Makabra*” (S2020); Jak **obóz koncentracyjny**” (K2020a). Pierwsza z przywołanych wypowiedzi zawiera nazwę *cyrk* użytą znaczeniu metaforycznym: ‘niedorzeczna, dziwna, wyreżyserowana sytuacja’. Jaśmin mianem *cyrku* nazywa postawę młodocianej sprawczyni zamordowania Skylar Neese. Nastolatka pojawiła się w domu swojej ofiary i zachowywała się tak, jakby była zrozpaczona po śmierci byłej przyjaciółki. Wydaje się, że określenie użyte przez vlogerkę nie przystaje do powagi sytuacji. Nazwa *cyrk* symbolizuje wprawdzie nietypowe zachowanie człowieka, jednak zastosowanie jej w kontekście kryminalnym umniejsza wartość tragicznego zdarzenia. Inaczej rzecz ma się z nazwami *makabra* i *gehenna*, które dobrze oddają to, czego doświadczyła ofiara zbrodni. Interesującą nazwą jest natomiast *obóz koncentracyjny*. Służy porównaniu domu, w którym rozegrały się tragiczne wydarzenia (brutalne traktowanie dzieci przez rodziców), do więzienia i miejsca masowej zagłady ludności. Użycie tej metafory hiperbolizuje i uwypukla dramatyzm opisywanej historii.

Zdarzenie i jego okoliczności to najczęściej poddawane ocenie aspekty historii kryminalnych relacjonowanych przez twórczynię kanału „Stanowo”. Wydaje się, że formułowanie wypowiedzi wartościujących (jednocześnie silnie nacechowanych ekspresywnie) w odniesieniu do zdarzeń jest najbezpieczniejszą formą oceniania. Jaśmin unika bowiem werbalizowania swojej postawy aksjologicznej przede wszystkim wobec ofiar, co wskazuje na szacunek, z jakim autorka opowiada o ludzkich dramatach. Nie jest także szczególnie skłonna do oceniania zachowań sprawców

– wydaje się, że to zahamowanie wynika z dążenia do jak najbardziej obiektywnego zaprezentowania historii. Mimo to w wypowiedziach wideoblogerki można dostrzec elementy wskazujące na wyraźne wartościowanie osób, o których mówi, choć należy podkreślić, że stanowią one niewielki procent komunikatów.

3.2. OFIARA

Wideoblogerka na temat ofiar zbrodni wypowiada się z szacunkiem i delikatnością. O jej subtelnym, pełnym zrozumienia podejściu świadczy skromna liczba wypowiedzi zawierających elementy wartościujące.

Jeśli Jaśmin decyduje się na ocenę postępowania lub losu ofiar, to zawsze jest to wartościowanie pozytywne, przepełnione współczuciem. Nawet jeśli autorka wskazuje na pewne ujemne cechy bohaterów, nie robi tego w celu zdeprecjonowania osoby, lecz po to, by pokazać jej prostolinijność: „**Nie był specjalnie inteligentny**, ale też **nie miał ochoty oskarżać** swoich niewinnych kolegów” (S2016); „Teraz niestety zgubiła ją nie tyle nieuwaga, co **naiwność**” (S2020). Pierwszy przykład obrazuje dodatnie wartościowanie ofiary niesłusznych oskarżeń – mężczyzna jest przedstawiony jako ktoś uczciwy, nieskory do zawierania układów kosztem niewinnych osób, mimo (stwierdzonej medycznie) ułomności intelektualnej. W domyśle wysoko cenione są zatem jego zmysł moralny i lojalność. Wypowiedź druga odnosi się do skromnej nastolatki porwanej i skatowanej na śmierć przez osobę, która zaproponowała jej odprowadzenie do domu. Przywołana naiwność ofiary rozumiana winna być raczej jako nadmierne zaufanie czy łatwowierność wynikające prawdopodobnie z braku złych zamiarów wobec innych ludzi. Ta postawa paradoksalnie uwydatnia pozytywne cechy charakteru bohaterki. Jaśmin w interesujący sposób posługuje się kontrastem: wskazuje pewne ułomności ofiar, jednocześnie interpretując je na korzyść opisywanych postaci.

Vlogerka niejednokrotnie charakteryzuje ofiary zbrodni za pomocą przymiotnika *biedny* w znaczeniu ‘pokrzywdzony, ten, któremu należy współczuć’: „Jak określili ludzie, którzy ją **biedną** znaleźli, była zamarnięta na kość” (S2019a); „**Biedna** dziewczyna” (S2020).

Mówiąc o matce zamordowanej przez własną nastoletnią córkę, autorka wskazuje na troskę, z jaką kobieta podchodziła do relacji z coraz trudniejszym w wychowaniu, dzieckiem: „ona się chciała dowiedzieć, z kim jej córka zaczyna mieć kontakt. Nie chodziło o przesadną kon-

trołę, ona **tylko się o nią martwiła**” (S2017). Dodatkowo wartościowane jest zachowanie matki, które przez niektórych, zwłaszcza młodych, odbiorców mogłoby być postrzegane jako nadmierna kontrola. Tymczasem Jaśmin pozytywnie waloryzuje działania późniejszej ofiary. Owszem, mówi o tym, że kobieta do pewnego stopnia wtrącała się w życie córki, przemawiała za tym jednak matczyzna dbałość o dziecko, nie zaś potrzeba kontrolowania nastolatki.

Ofiary zbrodni są przez wideoblogerkę waloryzowane dodatkowo. Autorka uwypukla ich pozytywne cechy, przemilcza natomiast te, których poznanie mogłoby skłonić odbiorców do krytyki prezentowanych osób.

3.3. SPRAWCA

Jaśmin stara się nie poświęcać sprawcom wiele uwagi. Skupia się na faktach z ich życia, koniecznych do zrozumienia opowiadanej historii. Ogranicza także liczbę werbalizowanych sądów wartościujących odnoszących się do zbrodniarzy. Najłagodniejszą oceną, jaką formułuje vlogerka, jest stwierdzenie dziwności czyjś zachowania: „Ale ona w ogóle była taka **dziwna**” (S2016a) lub prezentowanej przez sprawcę obojętności: „Ona [...] w ogóle się **nie przejmowała** tym, co się dzieje [...]. To jest **przerazające**” (S2016a). Drugą z wymienionych postaw Jaśmin ocenia jako *przerazającą*, czyli wywołującą strach swoim ogromem. Autorka negatywnie ocenia także stopień ukształtowania intelektualnego i emocjonalnego sprawców¹⁶: „**Ubdurał** sobie, że będzie wilkołakiem [...]. To świadczy o **poziomie dojrzałości** tego mężczyzny” (S2017); „Głównym **przydupsem**, który się koło niego kręcił, był Jō Ogura, zwany *sprawcą B*” (S2020). Czasownik *ubzdurać sobie* denotuje proces wymyślania czegoś i uznawania tego za coś realnego. W odniesieniu do dorosłego mężczyzny, po którym można spodziewać się odpowiedzialności i rozsądku, określenie to przedstawia sprawcę jako niedojrzałego, zachowującego się niestosownie do wieku. Wulgarny rzeczownik *przydupas* natomiast nadaje człowiekowi postać kogoś zależnego od wpływu osoby silniejszej, kogoś, kto nie potrafi podejmować samodzielnych decyzji i bezmyślnie robi wszystko, co zasugeruje mu ktoś z bliskiego otoczenia.

¹⁶ W podobnym tonie utrzymana jest wypowiedź: „Idioci. Zwyrrodniali idioci” (S2020), wskazująca na ujemną ocenę zarówno intelektu, jak i sumienia sprawców.

Językowa forma wartościowania zdolności intelektualnych niejednokrotnie idzie w parze z wykorzystaniem ironii jako mechanizmu służącego formułowaniu oceny: „Co tu zrobić później [po dokonaniu morderstwa – E.G.]? No więc jest taki **magiczny** plan [...]: wyjadą do Europy i kupią sobie domek w Niemczech [...]. **Dobry plan!**” (S2017); „Matka co tydzień przyjeżdżała do niego, gotując, sprząając i piorąc [...]. Bunkier to **potrafił** zbudować pod garażem, ale brudne gacie to już go **przerastały**” (K2019). W ostatniej z przywołanych wypowiedzi uwidoczni się dodatkowo kontrastowanie: budowanie bunkra (czyli coś niecodziennego, trudnego, wymagającego fachowej wiedzy) – pranie bielizny (coś trywialnego, prostego, niewymagającego wysiłku). Zestawienie to sprawia, że nieporadność sprawcy jest jeszcze silniej wyeksponowana.

Stosowanie ironii jest charakterystycznym dla Jaśmin mechanizmem wartościowania świata. Ujawnia się on także w wypowiedziach dotyczących przestępców: „Skylar nie poszła spać, tylko zaczęła tweetować, gadać, smsować ze swoimi **cudownymi, wspaniałymi** kolegankami” (S2017a). „Cudowne” i „wspaniałe” koleżanki Skylar to w istocie sprawczynie jej mordu. Zastosowane określenia przymiotnikowe mają zatem sens odwrotny od przedstawionego w definicjach słownikowych i oznaczają osoby złe, zdegenerowane, niezasługujące na zaufanie.

Innym, intensyfikującym negatywne wartościowanie sposobem językowego ukształtowania oceny jest obrazowo zaprezentowane zezwierzczenie sprawcy. Oczywiście jest, że w efekcie takiego zestawienia człowiek jawi się jako nieludzki, pozbawiony uczuć wyższych, wobec tego (być może) niezasługujący na zrozumienie i szacunek: „Rozsiadł się przed włącznikiem i zarządza. **Bydlę**” (K2019); „Hiroshi dzwoni dumny z siebie, **wstrętne bydlę**, do pozostałych dwóch kolegów” (S2020); „Na doładek ta **zarobaczona**, pedofilska głowa rodu [...] wcale nie zapewniała utrzymania finansowego” (S2020a). Ostatni przykład wyraża degenerację, obumieranie wartości etycznych, będące wynikiem działań sprawcy. On sam natomiast jako człowiek, wyraziciel zasad moralnych, ulega wewnętrznemu rozpadowi, na jego sumieniu – można by rzec – pasożytuje robactwo, podobnie jak na martwym, rozkładającym się ciele.

Nietypową wypowiedź stanowi ta, w której autorka dostrzega niedolę sprawcy. Podkreśla jednak wyraźnie, że nic, nawet przykre doświadczenia, nie umniejsza winy mordercy: „Nigdy nic nie usprawiedliwia morderstwa. Nigdy nic... Natomiast był człowiekiem w jakimś stopniu **nieszczęśliwym**” (S2016b).

ZAKOŃCZENIE

Kanał „Stanowo” wpisuje się w nurt dyskursu wideoblogowego i wąsko rozumianego dyskursu kryminalnego. Materiały audiowizualne publikowane na kanale uzupełniają pulę wiedzy na temat zbrodni, stanowią także odpowiedź na coraz większe zapotrzebowanie odbiorców na programy z gatunku *true crime*¹⁷. Filmy Jasmin są chętnie oglądane i komentowane zarówno przez internautów, jak i innych twórców podejmujących rzeczoną tematykę. Autorka ma stały kontakt z widzami, reaguje na sugestie dotyczące zrelacjonowania konkretnych, szczególnie interesujących odbiorców, spraw. Obecność tej interakcji pozwala na wyciągnięcie wniosku o dyskursywnym wymiarze działalności wideoblogerki.

Autorka nieczęsto publikuje materiały audiowizualne, jednak te, które zostały przez nią zaprezentowane, są przygotowane rzetelnie, z ogromną dbałością o szczegóły i – co należy podkreślić – z poszanowaniem osób pokrzywdzonych. Taka postawa mieści się w sferze działań etycznych, godnych naśladowania. Jednakże autorka, czego w kontekście wartości nie należy pomijać, czasem przekracza granice dobrego smaku. Zwłaszcza w odniesieniu do sprawców zbrodni Jaśmin używa niekiedy określeń nieliczących w powagę zdarzeń: ironicznych, obraźliwych, czasem nawet żartobliwych.

Wyrażaniu często bardzo ekspresywnych ocen sprzyja ukształtowanie stylistyczne wypowiedzi. Jak wiadomo, w Internecie dominuje styl potoczny – ze wszystkimi tego konsekwencjami: niepoprawnością językową, skomplikowaną składnią, łączeniem obiektywnych, niemal reporterskich opisów z niewybrednym słownictwem ekspresywnym. Wszystkie, zarówno złe, jak i dobre strony komunikacji publicznej prowadzonej w stylistyce potocznej można dostrzec w nagraniach publikowanych na kanale „Stanowo”. Z jednej strony pokazuje to komunikatywność autorki, bezdyskusyjny talent do prowadzenia spójnej historii, precyzję i dążenie do przedstawienia wszystkich ważnych szczegółów, z drugiej jednak – niepokoju pewna lekkość, z jaką twórczyni formułuje oceny odnoszące się do sprawców i zdarzeń.

¹⁷ O rosnącej popularności materiałów o tematyce kryminalnej świadczy obecność ich twórców na rozmaitych platformach: YouTube, Spotify, EmpikGo, a także podejmowanie przez nich płatnych współprac, chociażby z firmą Empik (dzięki aplikacji EmpikGo można poznać podcasty takich twórców, jak Karolina Anna, Justyna Mazur czy Marcin Myszką).

Sposoby wyrażania ocen przez wideoblogerkę nie są mocno zróżnicowane. Dominuje słownictwo prymarnie lub wtórnie wartościujące głównie w postaci: rzeczowników (*trauma, koszmar, patologia*), przymiotników (*przerazająca, interesująca, przykre*), rzadziej czasowników (*ubzdurać sobie, martwić się*) i partykuł (*niestety, tylko*). Niektóre elementy leksykalne – na przykład *cyrk, jarmark, festyn, obóz koncentracyjny* – zostały użyte w znaczeniu przenośnym. Zastosowanie metafory w tym wypadku nie ma na celu uatrakcyjnienia komunikatu, lecz zobrazowanie odbiorcy tego, z jak dramatycznymi wydarzeniami musieli się mierzyć bohaterowie opowiadanych historii. Służy to też ułatwieniu zrozumienia trudnych do pojęcia kwestii, jakimi niewątpliwie są zdarzenia o podłożu kryminalnym.

W wypowiedziach autorki często przejawia się ironia, polegająca – w największym skrócie – na tym, że pod postacią aprobaty i pochwały kryje się krytyka zjawiska (zob. Hutcheon 2002: 168–169 za: Sienicka 2016: 65). Jaśmin dzięki komunikatom ironicznym zmniejsza moc swojej negatywnej oceny rzeczywistości. Dzieje się tak dlatego, że „przekaz ironiczny zawsze zawiera opinię pejoratywną, ale w odbiorze wydaje się on o tyle utrudniony, że posiada dwa, wymagające jednoczesnego uwzględnienia, poziomy semantyczne: dosłowny i ukryty” (Tympiakin 2017: 2011). Ironiczność wypowiedzi wiąże się także z zapominaniem o stosowności przedmiotowej wypowiedzi – zjawisko to Maria Wojtak (2011: 75) opisuje jako mówienie „niebanalne o rzeczach banalnych, ozdobnie o zwykłych, humorystycznie o poważnych”. W materiałach autorki kanału „Stanowo” można dostrzec niemało przykładów realizacji takich praktyk językowych.

Ponadto w komunikatach autorki pojawiają się kontrastowe zestawienia, w interesujący sposób uwydatniające określoną ocenę zdarzeń bądź postaci, i obrazowe porównania, również silnie wyrażające warstwę aksjologiczną wypowiedzi.

Elementy językowe służące wartościowaniu w analizowanych materiałach są nacechowane ekspresywnie, co nie powinno dziwić, ponieważ nadawanie faktom pewnej wartości idzie w parze z nastawieniem emocjonalnym nadawcy komunikatu. Rzadko jest to ocena wyrażana „na chłodno”, bez udziału emocji.

Jaśmin z kanału „Stanowo” unika formułowania ocen, które wymyślałyby się powszechnie przyjętej normie, mówiącej o potępianiu sprawcy i współczuciu ofierze. Werbalizowane przez nią wartościowanie rzeczywistości oddaje czarno-białą skalę ocen aksjologicznych; odbiega od niej

jedynie w wyjątkowych przypadkach (jeden z nich został przedstawiony w części analitycznej). Autorzy wideoblogów o tak poważnej i istotnej społecznie tematyce powinni mieć świadomość wpływu, jaki prawdopodobnie wywierają na internautach. W tym kontekście ważne wydaje się poczucie odpowiedzialności za słowo i skutki jego wypowiedzenia.

WYKAZ SKRÓTÓW

- S2016 – *Trójka z West Memphis*
 S2016a – *Karla Homolka i Paul Bernardo*
 S2016b – *Jeffrey Dahmer – potwór z Milwaukee*
 S2017 – *Wilkołak i rodzina Richardson – najmłodsza morderczyni Kanady*
 S2017a – *Przyjaciółki Skylar Neese*
 S2018 – *Przypadek Davida Reimera*
 S2019 – *Więzienie Nataschy Kampusch*
 S2019a – *Ostatnia impreza Kenneki Jenkins*
 S2020 – *Katorga Junko Furuty*
 S2020a – *Rodzina Turpin*

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Stanowo, YouTube, 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=gPubysKM4ec&list=PLUOkk307eO9AfzYiHNr0t7nlqpzdAiiTk> (dostęp: 30.03.2021).

LITERATURA PRZEDMIOTU

- Barabas M., 2018, *Wartości uniwersalne w Internecie*, „Edukacja – Technika – Informatyka”, nr 3/25, s. 206–211.
- Bartmiński J., 2010, *Jak rekonstruować językowo–kulturowy obraz Europy?* „Etnolingwistyka”, t. 22, s. 121–127.
- Bartmiński J., 2014, *Kanon aksjologiczny jako narzędzie tożsamości grupowej*, [w:] *tegoż, Polskie wartości w europejskiej aksjosferze*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 10–17.
- Biskupska K., 2014, *Analiza dyskursu i krytyczna analiza dyskursu*, [w:] *Współczesne teorie społeczne*, red. M.S. Szczepański, A. Śliz, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s. 369–388.
- Czachur W., 2011, *Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji*, „Tekst i Dyskurs”, nr 4, s. 79–97.
- Dijk T.A. van, 2001, *Badania nad dyskursem*, [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T.A. van Dijk, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 9–44.
- Goban-Klas T., 2008, *Komunikowanie i media*, [w:] *Dziennikarstwo i świat mediów*, red. Z. Bauer, E. Chudziński, Kraków: Universitas, s. 11–37.

- Gorlewska E., 2015, *Wideoblog Mówiąc inaczej jako wariant gatunkowy wirtualnego poradnictwa językowego*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna”, nr 11/4, s. 47–64.
- Gorlewska E., 2020, *Językowe sygnały obecności odbiorcy w wypowiedzi wideoblogowej na przykładzie kanału Karolina Anna. Zagadki kryminalne*, [w:] *Ojczyzna święta mowo!... Wiąże nas twoje słowo. Polszczyzna w perspektywie diachronicznej*, red. A.B. Strawińska, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku (w druku).
- Grzegorzyczkowa R., 2012, *Wstęp do językoznawstwa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grzenia J., 2012, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hutcheon, L., 2002, *Ironia, satyra, parodia – o ironii w ujęciu pragmatycznym*, [w:] *Ironia*, red. M. Głowiński, Gdańsk: Słowo/Obraz/Terytoria, s. 165–190.
- Hysa B., 2016, *Zarządzanie różnorodnością pokoleniową*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej”, seria Organizacja i Zarządzanie, z. 97, s. 385–398.
- Idzik J., Klepka R., 2019, *O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata?*, [w:] *Medialne obrazy świata*, t. 2. *Polityka i bezpieczeństwo w relacjach medialnych*, red. R. Klepka, J. Idzik, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, s. 11–31.
- Kapela E., 2015, *Językowe środki wartościowania w wywiadach z politykami*, [w:] *Jednostki języka w systemie i w mowie*, red. A. Charciarek, H. Fontański, J. Lubocha-Kruglik, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 157–167.
- Kobyliński K., 2015, *Podmiotowość w dyskursie z perspektywy pragmatycznej. Na przykładzie implikatur konwersacyjnych*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 116–135.
- Koczy S., 2003, *Rola mediów w procesie komunikacji społecznej*, [w:] *Człowiek w świecie rzeczywistym i wirtualnym*, red. A. Andrzejewska, J. Bednarek, S. Ćmiel, Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, s. 81–97.
- Laskowska M., 2012, *Nowe media w służbie człowieka. Zarys problematyki w kontekście etyki i aksjologii mediów*, „Teologia Praktyczna”, t. 13, s. 123–137.
- Majorek M., 2015, *Kod YouTube. Od kultury partycypacji do kultury kreatywności*, Kraków: Universitas.
- Michalczyk S., 2009, *Uwagi o analizie zawartości mediów*, „Rocznik Prasoznawczy”, nr 3, s. 95–109.
- Nowak-Dziemianowicz M., Czerwiński K., Maliszewski W.J., 2009, *Komunikacja społeczna w edukacji: inspiracje, analizy, działania*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Pisarek W., 1983, *Analiza zawartości prasy*, Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych.

- Podgórski R.A., 2015, *Aksjologiczny wymiar Internetu (na podstawie badań ankietowych)*, „Media i Społeczeństwo”, nr 5, s. 22–34.
- Puzynina J., 1991, *Jak pracować nad językiem wartości?*, „Język a Kultura”, t. 2, s. 129–137.
- Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sawicka U., 2017, *Wideoblog – przyczyny popularności (stanowisko twórcy i odbiorcy)*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna”, nr 13/4, s. 67–81.
- Siennicka A., 2016, *Ironia jako narzędzie negatywnego wartościowania w języku polityki*, „Acta Philologica”, t. 48, s. 59–86.
- Synowiec A., 2013, *W stronę analizy tekstu – wprowadzenie do teorii dyskursu*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej”, seria Organizacja i Zarządzanie, z. 65, s. 383–396.
- Tymiakin L., 2017, *O triadzie komunikacyjnej: wartościowanie – emocje – ekspresja*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, vol. II, s. 199–216.
- Wojtak M., 2011, *O relacjach dyskursu, stylu i gatunku*, „Tekst i Dyskurs”, nr 4, s. 69–78.

VALUATION STATEMENTS AS AN IMPORTANT ASPECT OF VIDEOBLOG DISCOURSE ON THE EXAMPLE OF THE “STANOWO” CRIME CHANNEL

Abstract

The subject of the paper is valuation statements present in videoblog discourse. The material is based on audiovisual recordings broadcast on the “Stanowo” channel. The aim of the analysis is to explore the way in which judgements are expressed that relate crime seen as a sensitive aspect of social life. It has been shown that the author rarely uses messages marked axiologically in her material. Her priority is to present facts accurately rather than to make judgements. Statements involving valuation of facts do appear in her statements, especially in those in which the author manifests her emotional involvement in the story. This leads to a conclusion that there is a close relationship between expressiveness and valuing, as revealed in the material studied. Irony, contrasting and comparisons are the most common linguistic tool used by the author to express value judgements. The use on names is a metaphorical sense also plays an important role. Three pillars of the stories presented are assessed: the event itself and its circumstances, the victim and the perpetrator. It has been shown that valuation of the facts discussed has two objectives: the presentation of personal positions, which facilitates the creation of a kind of sender-receiver relationship, and the release of tension generated by the absorption of information about violent events. In the conclusion it has been stated that the way reality is valued by

a popular video blogger may cause her axiological perspective to be adopted especially by young, morally unformed viewers. Therefore, it should be regarded as positive that the author does not deviate from generally accepted patterns of assessing the behaviour of victims and perpetrators. On the other hand, the style of the presented valuation statements can be assessed negatively – the author uses colloquial style, however, this form of language is out of keeping with the solemnity of the events under discussion.

Key words: videoblog, valuation in language, *true crime*, discourse, language on the Internet